

NORGES HØYESTERETT

Den 25. mai 2011 avsa Høyesterett dom i

HR-2011-01060-A, (sak nr. 2011/358), straffesak, anke over dom,

I.

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Anne Margrete
Katteland)

mot

A

(advokat Mette Yvonne Larsen)

II.

A

(advokat Mette Yvonne Larsen)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(førstestatsadvokat Anne Margrete
Katteland)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder utmåling av straff for drap begått av en gutt på 17 år og 9 måneder i rusutløst psykotisk tilstand.
- (2) Oslo statsadvokatembeter satte 9. juni 2010 A under tiltale ved Ringerike tingrett for overtredelse av

”Straffeloven § 233 første og annet ledd
for å ha forvoldt en annens død og det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter

Grunnlag

Søndag 29. november 2009 ca. kl. 01.15, i X i Y, stakk og skar han sin far B over 30 ganger med kniv i ansiktet, halsen og hodet slik at bl.a. den store halssamleåren ble overskåret. Faren døde etter kort tid av luftemboli samt ytre og indre forblødninger.”

(3) Ringerike tingrett avsa dom 2. juli 2010. A ble dømt for overtredelse av straffeloven § 233 første og annet ledd til en straff av fengsel i 10 år, og til inndragning av kniven som var brukt.

(4) A anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Anken gjaldt bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Lagmannsretten avsa 23. desember 2010 dom med slik domsslutning:

”A, født 28. februar 1992, dømmes for overtredelse av straffeloven § 233 første og annet ledd til fengsel i 7 – sju – år. Varetektsfradraget utgjør 247 – tohundreogførtisju – dager.”

(5) Det var dissens om straffespørsmålet. Et mindretall på tre dommere – lagrettens ordfører og to lagrettemedlemmer – kom til at drapet ikke var begått under særdeles skjerpene omstendigheter. Ved utmålingen av straffen stemte et annet mindretall – de tre fagdommerne – for at straffen skulle settes til fengsel i 9 år.

(6) Påtalemyndigheten har anket til Høyesterett og gjort gjeldende at straffen er for mild. Det er nedlagt påstand om en straff av fengsel i 10 år. A har motanket over saksbehandlingen og straffutmålingen. Når det gjelder straffutmålingen, har A gjort gjeldende at det ikke foreligger særdeles skjerpene omstendigheter, og at straffen bør settes ned eller gjøres delvis betinget.

(7) Ved beslutning 29. mars 2011 har Høyesteretts ankeutvalg tillatt anken og motanken over straffutmålingen fremmet. Motanken for øvrig er nektet fremmet.

(8) *Jeg er kommet til at anken må forkastes, men at motanken delvis må tas til følge.*

(9) Jeg ser først på spørsmålet om det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter, jf. straffeloven § 233 annet ledd annet punktum. Ved avgjørelsen skal det anlegges en relativt bred vurdering der selve drapshandlingen står sentralt, men der også bakgrunnen for handlingen, domfeltes subjektive forhold og omstendighetene omkring drapet kan tillegges vekt, jf. Rt. 1989 side 1330 og Rt. 1992 side 1094. Ved den konkrete vurderingen må det tas for øye at drapshandlinger etter sin art er meget alvorlige og ofte gruoppvekkende. For at det skal foreligge særdeles skjerpene omstendigheter, må det dermed komme til en god del mer, jf. Rt. 2003 side 893 avsnitt 13.

(10) Selve drapshandlingen i vår sak beskrives slik i lagmannsrettens dom:

”Tiltalte hadde sent på kvelden gjemt seg på farens soverom i annen etasje i leiligheten. Han hadde på forhånd utstyrt seg med en kniv, som han hadde stukket ned i bukselinningen bak på ryggen. Dette for å forsvare seg mot demoner og onde ånder.

Da faren fant ham på soverommet ble det krangel og munnbruk. Mens begge var i annen etasje, ringte faren til moren og beklaget seg. Moren snakket både med faren og med tiltalte på telefonen. Under samtalen dyttet tiltalte til faren og faren oppdaget også at tiltalte hadde kniv.

Det oppsto deretter et basketak ned trappa til første etasje, og dette fortsatte i gangen nede. På et tidspunkt fikk faren fatt i kniven. Faren havnet etter hvert på gulvet med tiltalte over seg. Faren klemte sine ben rundt tiltalte og holdt ham fast. Tiltalte slo kniven ut av grepet til faren. Han rispet faren i øyelokket med kniven. På et senere trinn av hendelsesforløpet stakk og skar han faren gjentatte ganger i hodet, ansiktet og halsen slik at faren døde.

Etter at faren var død, stakk tiltalte en kulepenn inn i avdødes venstre øye, slik at bare en liten del av pennen var synlig på utsiden. Deretter ringte han til politiet.

Fra telefonsamtalen mellom foreldrene til tiltalte ringte politiet gikk det om lag en halv time.”

- (11) Skadene på faren er nærmere beskrevet i rapporten fra den rettsmedisinske undersøkelsen av avdøde. Her heter det, under sammenfatning og konklusjon:

”1. Av tegn til vold er det påvist tallrike stikk/skjæreskader i ansikt, hals og hode. Den store ytre halssamleåren på høyre side er overskåret og det er stikk/skjæreskade i tungebasis og strupelokk. I hjertet finnes det rikelig med luftbobler i høyre forkammer og hjertekammer. Det er nedpustet blod i luftveiene.

Det er dype skader i høyre øyehule med knusning av øyehulens tak og spalteformede blødninger i hjernens høyre pannelapp, vel forenlig med blødninger forårsaket av stikkskade.

Gjennom venstre øye står en kulepenn som trenger langt inn i hjernens venstre tinninglapp og her er det en reaksjonsløs sårkanal uten blødning. Fravær av blødning kan tale for at kulepennen er ført inn i øyehulen etter døden.

Det er en liten, helt fersk knusningsskade på undersiden av hjernens høyre tinninglapp (...).

Endelig er det stikk/skjæreskader i hendene, forenlig med såkalte avvergeskader.

2. ...

3. ...

4. Døden antas å skyldes luftproppsvandring (luftemboli) i høyre side av hjertet. Luft har kommet inn i blodbanen gjennom samleåreskaden i såret på halsen. Ytre og indre forblødning fra sårskadene antas å ha bidratt til dødsfallet.”

- (12) I sin muntlige redegjørelse for lagmannsretten opplyste den rettsmedisinske sakkyndige at det var mellom 30 og 58 stikk og kutt, avhengig av hvordan man regner. Hun forklarte videre at såret i halsen var så dypt at det gikk helt inn til nakkevirlene.
- (13) Selve drapshandlingen var, som det fremgår, svært brutal. Mens faren fortsatt var i live, ble han stukket og skåret med kniv, blant annet i munnvikene og i det høyre øyet. Han må ha hatt store smerter og følt stor frykt før døden inntraff. Kulepennen som ble stukket inn i øyet, forsterker inntrykket av et gruoppvekkende drap.
- (14) Jeg er likevel kommet til at det i dette tilfelle ikke foreligger særdeles skjerpene omstendigheter.

- (15) A var klinisk sett psykotisk da han begikk drapet. Tilstanden var utløst av hasj, som A hadde brukt jevnlig og etter hvert svært hyppig i ca. to år. Tilstanden gikk over av seg selv etter ca. to og en halv uke. Den som på handlingstiden er psykotisk, straffes ikke, jf. straffeloven § 44. En rusutløst psykose som går over etter at virkningen av rusmiddelet – den toksiske virkning – er opphørt, omfattes imidlertid ikke av straffrihetsregelen i § 44, se nærmere om dette Rt. 2008 side 549. Etter mitt syn kan det likevel ikke være utelukket å legge vekt på gjerningspersonens mentale tilstand ved vurderingen av om handlingen er begått under særdeles skjerpene omstendigheter. Om tilstanden skal ha noen vekt, og i tilfelle hvilken, må bero på de konkrete omstendighetene.
- (16) De konkrete omstendighetene i denne saken er grundigst beskrevet i tingrettens dom. Her fremgår det at A høsten 2009 hadde bestemt seg for å slutte med hasj, og hadde trappet ned hasjbruken da han begikk drapet. Til moren hadde han ca. én uke før drapet gitt uttrykk for at han ikke trodde han ville klare å slutte. Tingretten beskriver det som hendte i dagene forut for drapet slik:
- ”Tiltalte har forklart at mandagen før drapet – 23. november – var første gang han merket at noe var unormalt. Denne dagen trodde han at han kunne lese tanker og at han kunne styre været. Han trodde at sjefen på jobben var Gud. Den påfølgende onsdagen røkte han hasj for å dempe tankene. Dette var siste gangen han røkte hasj før drapet. Tiltalte har forklart at han i dagene forut for drapet følte seg forfulgt. Han trodde noen skulle ta kjæresten hans. Det var ”svarte øyne” som fulgte etter ham. De svarte øynene gikk fra person til person.**
- Fredagen før drapet tok tiltalte og hans foreldre kontakt med helsevesenet. Tiltalte og faren oppsøkte Æ psykiatriske senter, akuttvakta, men de ble henvist til legevakta. Her fikk han foreskrevet innsøvningstabletten Imovane.**
- Tiltalte har forklart at han fredag før drapet trodde at alle i Y ville ta ham, og at faren var den eneste han hadde igjen. Det hele var et mareritt og han turte ikke sove. Han har forklart at han tok Imovane og sov fem timer natt til lørdag.”**
- (17) På lørdag 28. november var A hos sin far. Faren og moren bodde ikke sammen, men hadde nær kontakt i disse dagene. På grunn av As tilstand tok hans mor igjen kontakt med legevakta, og fikk utskrevet Truxal – et antipsykotisk middel. Hun leverte tablettene til sønnen. Ved 22.30-tiden ringte faren til moren og opplyste at sønnen ikke ville ta tablettene. Han ringte igjen kort tid før drapet og opplyste at sønnen var blitt aggressiv og voldelig. Etter denne telefonsamtalen ringte moren til politiet. Hun fikk beskjed om å kontakte legevakta. Da det var vanskelig å komme igjennom, ringte hun igjen til politiet, som sendte en patrulje. Da patruljen ankom, var drapet allerede skjedd.
- (18) A forklarte at han hadde tatt med seg en kniv fra kjøkkenet til annen etasje fordi han var redd for at faren var blitt ”en av dem”. Da drapet fant sted, hadde ”de onde øynene [...] tatt over pappa”, og han trodde ikke lenger at dette var faren.
- (19) De brutale drapshandlingene må altså forstås i lys av As mentale tilstand. A hadde aldri tidligere opplevd noe lignende, og han og familien hadde søkt helsehjelp. Jeg nevner i den forbindelse at Helsetilsynet i Z i etterkant av drapet opprettet tilsynssak med Æ legevakt, og konkluderte med at helsehjelpen ikke var optimal, idet A burde vært tilbudt ny konsultasjon lørdag 28. november. Avviket fra god praksis var likevel ikke så markant at det fremsto som faglig uforsvarlig, og det forelå ikke brudd på helsepersonelloven § 4.

- (20) Det er mye som kan tyde på at A var spesielt sårbar for å få en psykose. Helsetilsynet skriver i sin rapport:

”I henhold til Norsk elektronisk legehåndbok (NEL) er det velkjent at både akutt rusing med hasj og lengre tids bruk kan utløse psykotiske reaksjoner hos predisponerte individer.

I dette tilfellet hadde pasienten en tante med alvorlig psykisk lidelse. Pasienten er i slutten av tenårene, en periode hvor psykiatrisk sykdom lettere kan inntre. Risikoen for psykose kan således være økt for denne pasienten.”

- (21) Det spiller også inn at psykosen inntraff da A forsøkte å slutte med hasj. Jeg nevner for ordens skyld at da drapet ble begått, hadde han en mengde hasj i kroppen som tilsvarer en påvirkningsgrad på under 0,5 promille alkohol i blodet.
- (22) Etter mitt syn innebærer disse forholdene at det ikke foreligger særdeles skjerpende omstendigheter i denne saken.
- (23) Ved straffutmålingen må det tas utgangspunkt i at drap straffes strengt. Det har skjedd en skjerping av straffenivået de senere år, og lovgiver har signalisert at straffen skal skjerpes ytterligere. For å oppnå dette er minstestrafen økt fra fengsel i 6 til fengsel i 8 år – først ved vedtakelsen av den nye straffeloven i 2005 og så ved vedtakelsen av en tilsvarende endring i någjeldende straffelov § 233 ved lov 25. juni 2010. Den økte minstestrafen var ikke trådt i kraft da drapet i vår sak ble begått, men Høyesterett har lagt til grunn at det skal skje en gradvis straffskjerpelse inntil straffeloven 2005 trer i kraft, og at den gradvise skjerpingen må skje raskere som følge av lovendringen i 2010, se Rt. 2010 side 1340 avsnitt 14. Jeg antar derfor at drapshandlingen i vår sak, bedømt isolert og begått av en voksen person, i alle fall ville kvalifisert til fengsel i 15 år.
- (24) Domfelte var imidlertid ikke voksen, men 17 år og 9 måneder da drapet ble begått. I henhold til straffeloven § 55 er lengstestrafen aldri høyere enn 15 år, og minstestrafen gjelder ikke der en straffbar handling er forøvd før fylte 18 år. I straffeloven 2005 § 33 er det videre fastsatt at fengselsstraff i slike tilfeller bare kan idømmes når det er særlig påkrevd. Dette bør legges til grunn selv om ikke loven er trådt i kraft.
- (25) I en så alvorlig sak som den foreliggende, er fengsel likevel ikke til å unngå. Men varigheten må fastsettes i lys av prinsippet i straffeloven 2005 § 33. Jeg viser også til Rt. 2010 side 1313 avsnitt 15, hvor førstvoterende, etter å ha gjennomgått FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 10 fra 2007, blant annet uttaler:

”Der domfelte var under 18 år på gjerningstiden forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, ...”

- (26) Saken gjaldt bruk av samfunnsstraff, men det samme må langt på vei gjelde der det er spørsmål om å fastsette varigheten av en ubetinget fengselsstraff. Jeg nevner også at barnekomiteen i avsnitt 10 i den nevnte kommentaren blant annet peker på at barn i konflikt med loven er mindre å bebreide enn voksne:

”Children differ from adults in their physical and psychological development, and their emotional and educational needs. Such differences constitute the basis for the lesser culpability of children in conflict with the law.”

- (27) As alder tilsier altså alene at straffen settes betydelig lavere enn fengsel i 15 år.
- (28) I tillegg finner jeg at det også ved utmålingen av straffen må kunne legges vesentlig vekt på de øvrige omstendighetene rundt drapet, og viser til det som er sagt under vurderingen av om det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter. As alder må i noen grad også spille inn når det gjelder hvor mye han er å bebreide for å ha ruset seg.
- (29) Det er også et moment at offeret var As egen far. A er altså selv rammet meget hardt av forbrytelsen. Etter straffeloven 2005 § 78 bokstav g skal det at man selv rammes hardt, vektlegges i formildende retning.
- (30) Aktor har påpekt at det er viktig å sende et signal – særlig til ungdom – om faren ved å røyke hasj. Det mener jeg denne saken gjør, uavhengig av om det skjer en endring av fengselsstraffens lengde.
- (31) Jeg har funnet straffutmålingen i denne saken vanskelig, men er blitt stående ved at lagmannsrettens straffutmåling bør opprettholdes.
- (32) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at forholdet henføres under straffeloven § 233 første ledd. For øvrig forkastes ankene.

- (33) Dommer **Noer**: Jeg har kommet til samme resultat som førstvoterende med hensyn til straffutmålingen, men et annet resultat når det gjelder den konkrete lovanvendelsen. Etter min mening må drapet anses begått under særdeles skjerpene omstendigheter. Selve drapshandlingen var usedvanlig brutal, jf. referatet fra obduksjonsrapporten som er gjengitt av førstvoterende. Selv om andre momenter trekkes inn ved vurderingen, er det likevel drapshandlingens karakter som må tillegges størst vekt, og som her må bli utslagsgivende. Jeg viser til Rt. 1990 side 4, som gjaldt en fars drap på sin sønn foretatt i en tilstand av nedsatt bevissthet, og som langt på vei er parallell med vår sak. De momenter som førstvoterende trekker inn ved vurderingen av om det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter, mener jeg må hensyntas ved straffutmålingen.
- (34) På tross av ulikt syn på om straffeloven § 233 andre ledd får anvendelse, har jeg kommet til samme resultat som førstvoterende ved fastsettelsen av straffen. Det skyldes for det første tiltaltes alder. Det førstvoterende har sagt om betydningen av at tiltalte var under 18 år da han drepte faren, er også dekkende for mitt syn. Men i tillegg må det tillegges vekt at drapet utelukkende var forårsaket av tiltaltes psykotiske tilstand. Gutten hadde på dette tidspunkt ikke noe motsetningsforhold til faren. Det var hans vrangforestillinger, utløst av psykosen, som forårsaket ugjerningen. Fordi psykosen var en følge av rusmisbruk, skal han straffes for handlingen. Men skyldgraden er likevel en helt annen enn om drapet hadde blitt begått av en person som var ved sine "fulle fem".
- (35) Tiltalte hadde ikke tidligere vært psykotisk, og hadde ingen grunn til å regne med at noe slikt kunne skje, jf. til sammenlikning Rt. 2007 side 187 avsnitt 30. Jeg viser også til at

retten etter straffeloven § 56 bokstav d kan "sette ned straffen under det lavmål som er bestemt for handlingen, og til en mildere straffart ... når lovbryteren handlet under bevisstløshet som var en følge av selvforskyldt rus, og særdeles formildende omstendigheter taler for at straffen settes ned". Når psykose som følge av selvforskyldt rus likestilles med bevisstløshet etter straffeloven § 45, må det samme gjelde for § 56 bokstav d. Selv om det her ikke er grunnlag for å gå under minstestrafen, må det kunne legges vekt på psykosen i formildende retning. Etter mitt syn er det da klart at en straff på fengsel i syv år i alle fall ikke er for mild, når tiltaltes alder og de tragiske omstendighetene tas i betraktning.

- (36) Dommer **Webster:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Indreberg.
- (37) Dommer **Øie:** Likeså.
- (38) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (39) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom gjøres den endring at forholdet henføres under straffeloven § 233 første ledd. For øvrig forkastes ankene.

Riktig utskrift bekreftes: